

Obnova života a poslání v epoše po Covid-19 – vidět, posoudit, rozhodovat – první část

1. Nově vidět

„Nemůžeme zdravě žít na nemocné planetě,“ říkají evropští jezuitští provinciálové ve své velikonoční výzvě. Vidíme, jak je „obtížná – především v praktickém životě – solidarita uvnitř evropského společenství.“ „Obávali jsme se stále a nejsme zbaveni strachů, že se šíření viru dostane na jižní polokouli a zpusťší ty země, které zdaleka nemají tolik prostředků na svou ochranu jako my Evropané. Evropská solidarita předurčuje globální solidaritu,“ a proto je závažné i to, jak se sami – Evropané – stavíme před tuto situaci a co z naší zkušenosti můžeme nabídnout dalším. Nemůžeme nevidět „utrpení uprchlíků a žadatelů o azyl, včetně těch, kteří byli uvězněni v táborech na našem kontinentu. Evropská solidarita se na ně musí naléhavě rozšířit. Jak nedávno řekl kardinál Michael Czerny, *přišli do Evropy fyzicky, ale ne lidsky*. Evropa je nesmí opustit.“ (*Jezuité vyzývají k solidaritě v rámci Evropské unie*)

Nad touto situací se zamýšlí francouzský jezuita a ekonom Gaël Giraud SJ, ředitel *Francouzské agentury pro rozvoj*, veřejné průmyslové a finanční instituce, která se zaměřuje na boj proti chudobě a udržitelný rozvoj v součinnosti s francouzskou vládou. Jeho myšlenky, užitečné pro pochopení širšího kontextu, zde na pokračování zprostředkováváme.

Za cenu bezprecedentního utrpení významné části populace ještě stále prožíváme skutečnost, že evropský stát (včetně našeho) nemá z hlediska zdravotnictví odpovídající struktury a veřejné zdroje pro situace obdobných nečekaných pohrom. Současná elita (nejen politická, vládní, komunální, ale i profesní, odborná, regionální či církevní – vidíme zde pozoruhodnou harmonii) ukázala dvě tváře: ta první si zaslouží vysoké hodnocení za zákazy, které byly nutné (i za cenu rozhodování na hranici či za hranici legálnosti a za cenu nepředstavitelně obětavého nasazení lékařů a zdravotnického personálu; nezapomeňme ani na to, že nejvíce zasaženou profesní skupinou byly zdravotní sestry). Ta druhá tvář, kterou však nikdo nechce ukázat často ani sám sobě, byla selhání, ať už se projevila zmatečným rozhodováním, ztrátou schopnosti předvídat a rozlišovat, či „jen“ špatnou komunikací, nezřídka vedenou spíše politickým pragmatismem a vidinou stranického prospěchu (= růst preferencí). Ochota přizpůsobovat se poměrům (hlavním kritériem se staly výhody, které bylo možné získat na úkor konkurence) a zneužívání daného stavu k okamžitému mocenskému prospěchu ukázaly jasněji hranice předurčující volbu cílů a prostředků: elity byly postaveny před dilema užití moci (ve prospěch něko) a zastávané morální hodnoty, s kterými se musela společenská elita i každý člověk po celou dobu srovnávat. Prošli jsme *zkouškou střetu až na dřeň* své vnitřní metafyzické podstaty, své *duše*, podívali jsme se hlouběji do své lidské, křesťanské, profesní, kněžské tváře. Nikdo nebyl vyňat z rozhodnutí, jak sjednocovat *své stíny* (primitivní pudovost a nevědomé sklony), *svou identitu* (ženy, muže, matky, otce, pastýře, politika, úředníka, policisty) a *poznanou vnitřní povinnost* s životem, se sebou samým, s druhými, blízkými i všemi ostatními – bližními. Nebylo těžké prohlédnout zastírání náklonností, kdy každý se mohl přesvědčovat, že *altruismus* ve velké politice příliš nekvete. Velké dějiny jsou určovány spíše tím, jak elity ulpívají za každou cenu na svých mocenských postaveních, a to i prostřednictvím profesionálně dovedně zvládnutých různých forem manipulací s vědomím lidí, umlčování nepohodlných a přizpůsobování se daným poměrům. Vlastní zájmy byly kladeny na první místo, část za podpory toku informací s tzv. racionálními důvody. Předstírání, stále živý plod normalizačního postkomunismu v nás, povětšinou slavilo svá vítězství. Mnozí se nemohou zbavit hluboce prožívaného sociálního povědomí, že jsme něco prohráli. Namísto je kajicnost, osobní, komunitní i společenská.

Můžeme se něčemu naučit? Určitě je toho mnoho, budeme-li k sobě poctiví. Dotýkáme se totiž širšího rozměru naší duchovní zkušenosti, která spojuje vnitřní svět s vnějším prostředím. Před naší společnou budoucností se stává stále zjevnější otázka, jak rozumět sobě a životu, který žijeme. Správně mu rozumíme z jeho dovršení. Tím je pro křesťana nepochybně perspektiva Kristova druhého příchodu (ne ona katastrofická představa zničení, které v sobě obsahuje pohanský model povstání z popela, které lidstvo zažehne a z něhož se lidstvo znovu zrodí jako bájný fénix), oné proměny lidství a lidského, naší přirozenosti proniknuté přítomností Ducha a součástí Kristova těla. Tato proměna má mnoho fází a podob, ale patří k ní i nasazení se pro takovou podobu světa, s kterou nepřestává mít Kristovo Srdce hluboký soucit. Patří k němu i naše odhodlání mít účast na věcech budoucích, odhodlanost, která se projevuje vynaložením všech sil, dokonce i bolestivých obětí pro takové uspořádání světa a lidských vztahů, vazeb a životního stylu, které jsou již nyní součástí našeho čekání na Pána. Je to naše vyjítí vstříc Pánu. Jak můžeme vstoupit do nové epochy, která nastává s tím, jak se díváme na své zdraví a nemoc? Jak učinit součástí životního stylu nového člověka i povinnou péči o zdraví jako veřejný statek? To je to, co se obyvatelé bohatší polokoule Země musí učit pochopit. Copak nemusíme měnit ten způsob života, který ohrožuje jeho samotnou existenci? Pandemie v nás, strach o ztrátu standardu našeho konzumismu nese v sobě možnost celoplanetární nenávisti, netušené síly hněvu a nevypočitatelné zlosti, která vypukne v boje o přísuny roušek v opakujících se vlnách dalších kontaminací či nových mutací, které nelze vyloučit a jsou více pravděpodobné než jejich opak. Je třeba se učit vidět, rozlišovat a správně se rozhodovat. Učíme se rychleji se orientovat, abychom se dobře rozhodovali.

Nešetřeme námahou se zorientovat

Navzdory riziku vzniku možného nepochopení nebo zmatení (vezmeme-li do úvahy množství protichůdných informací a mediální masáž) tvrdíme, že stanoviska většiny odborníků v oblasti veřejného zdravotnictví se v jednom bodě shodují: pandemie Covid-19 náleží k vysoce nakažlivému onemocnění, které svým charakterem je nakažlivější než obvyklé sezónní chřipky s relativně lehčími účinky na naprostou většinu populace, závažný nebo život ohrožující dopad má na malý zlomek z nich. Jak na ni obvykle nahlížíme? Pokud vezmeme v úvahu některé evropské země a zejména Spojené státy, konstatujeme nezpůsobnost systému veřejného zdravotnictví na ni reagovat podle našich navykklých přání, nejsme schopni si ujasnit, jaký standard péče má zdravotnictví v bohatých zemích nabízet. To jsou dva z mnoha důvodů, proč se změnil náš pohled na nemoc a proč se tento virus stal v našem pohledu překotně bezprecedentní katastrofou v historii lidstva a ohrožením všech našich ekonomických systémů. Naše systémy technokratického myšlení založeného na matematických modelech zakládajících perspektivu ničím neomezeného rozvoje k lepšímu, jsou s to zakalkulovat rizika, ne však bezmocnost. „Zapomněli jsme na bezmocnost. Pandemie nás znovu učí zranitelnosti.“ (M. Vácha)

Odborníci hovoří o tom, že by bylo poměrně snadné potlačit pandemii prováděním systematického screeningu infikovaných lidí, a to jejich důsledným sledováním od začátku prvních případů. Hlavním předpokladem je souhlas ke sledování všech bez ohraničení, totiž jejich veškerého pohybu; na to navazuje nucené umístění cílených osob do karantény a určování způsobu jejího dodržování; konečně je celý tento postup spojen s masivní distribucí ochranných masek a dezinfekčních prostředků pro celou populaci ohroženou touto nákazou. Tím vším se má zajistit zpomalení šíření. Tyto postupy otevírají cestu k přeměně systému veřejného zdravotnictví hodného tohoto názvu ve zdravotnický průmysl, a tím k privatizaci veřejného zdravotnictví se vším, co to v sobě obnáší. Nemůže nám například uniknout, že kliniky reprodukční medicíny v České republice se ucházejí o možnost testovat na Covid-19 z toho důvodu, že v době pandemie ztratily zahraniční klientelu, která tvoří významný podíl na jejich ziscích. Mezi pracovníky veřejného zdravotnictví nacházíme skutečné *hrdiny* a

světce našich dní. K nim patří i tisíce mediků, kteří se aktivně zapojili. Připomeňme však jejich reálnou situaci: stále se rozhodují, zda pokračovat ve veřejném zdravotnictví. Hledají důvody, proč se nenechat odradit narůstající byrokracií a nepřejít jako zaměstnanci do privátních společností. zesílení tohoto napětí zdravotní krize obnažila s celou dramatickostí. rozsáhlá privatizace zdravotnictví vedla úřady mnohých států k ignorování varování *Světové zdravotnické organizace* (WHO), která upozorňovala na běžnou praxi prodeje volně žijících živočichů na tržnicích ve Wu-chanu. Nejde o to, aby někdo dal někomu lekce *ex post*, nýbrž o pochopení našich chyb, abychom v budoucnu jednali co nejrozumněji.

Prevence událostí jako pandemie není běh na krátkou trať. Předem se připravovat na horší časy není příliš v kurzu. Snaha snižovat zdravotnické kapacity, které by byly hrazeny z veřejného pojištění, je součástí dlouhodobé strategie založené na ideologickém přesvědčení, že solidarita je pojem zastaralý a že se musí umět postarat každý sám o sebe. Ve svých důsledcích je to ideologie, která přináší smrt. Byla to Jižní Korea a Tchaj-wan, které zavedly díky zkušenostem s epidemií SARS z roku 2002 zcela jiný, extrémně účinný systém prevence: systematický screening a sledování, zaměřené na karanténu těch, kteří jsou nakaženi, spolupráci s veřejností, která je nejen odpovídajícím způsobem informována a vzdělávána a pro kterou, je-li to aktuální, je užití prevence samozřejmostí. Ale týká se všech, bohatých i chudých. Hospodářské škody jsou ve srovnání s tím, co prožívá západní civilizace, zanedbatelné.

V naší západní civilizaci jsme místo systematického screeningu přijali prastarou, již od středověku užívanou strategii internace většiny. Chceme ji „opatřeními“ chránit před zlomkem infikovaných, z nichž jen velmi nepatrná část má vážné komplikace. Ale jakkoli se může zdát toto číslo relativně nízké, ukazuje se, že kapacity našich nemocnic veřejného zdravotnictví jsou schopny tuto situaci zvládnout jen za cenu radikálního omezení ostatní zdravotní péče, takže se po dvou měsících tato zařízení ocitají ve stavu rizika finančního bankrotu.

Podle studie N. M. Ferguson a D. Laydona je zřejmé, že bez nových strategií veřejného zdravotnictví nečinnost a neochota se měnit znamená odsoudit stovky tisíc občanů k smrti, jak ukazují projekce cirkulující v komunitě epidemiologů, které však politické elity raději zamlčují. Nečinnost je jednoduše trestuhodná, možná i trestná, vezmeme-li do úvahy ohrožení veřejného zdravotnictví, jak je definují zákony. Právě tato možnost trestního postihu byla jedním z hlavních důvodů, proč některé státy upustily od své původní strategie *promořování*, připuštění postupného vytváření imunity tím, že se nechává nemoci volný průběh s nadějí, že se tím zvýší přirozená obranyschopnost organismu. V těchto zemích se neúměrně zvýšilo riziko, že zaplatí až příliš vysokou cenu a mnohem více lidí zemře, než kdyby včas zavedly drastická nařízení v době infekční nákazy.

Návrat sociálního státu

Částečná izolace Evropy oživila myšlenku, že kapitalismus je určitě velmi křehký systém. Sociálně citlivý stát se stal proto oblíbeným tématem společenské diskuze: co musí stát zajistit a jak má nahradit to, že svými příkazy znemožnil mnoha lidem možnost obživy? Otázka je však jiná: pokud je infikovaná osoba schopna infikovat mnoho dalších během několika dnů a pokud má nemoc významnou úmrtnost, jako v případě Covid-19, žádný ekonomický systém nemůže přežít bez dobře fungujícího veřejného zdravotnictví. Ochrana zdraví jednotlivce i celé společnosti realizovaná státem a jím založenými veřejněprávními institucemi je z tohoto hlediska péče o nutné obecné dobro. Ekonomika totiž není s to, jak ukazuje i současná pandemie, přežít bez náležitě silného veřejného zdravotnictví.

Nemůžeme vyloučit možnost, že všichni ekonomicky činní lidé, dokonce i ti na nejnižším stupni sociálního žebříčku, dříve či později infikují své sousedy, své šéfy a samotné ministry a

elitu nakonec nakazí různé mutace viru. Jestliže se budeme držet fikce, že jednotlivec, který je viděn očima ekonomického systému výlučně jako spotřebitel, je zároveň součástí sociálního, politického a ekonomického modelu založeného na individualismu a radikálních ekonomistických interpretacích fungování společnosti, v tomto světě nemocný nemá své místo. Covid-19 zasáhl do efektivního růstu blahobytu a zvýšil náklady, které nelze vždy přesně zachytit miliardami eur. Jen stěží si dovedeme představit, že současné koncerny a oligarchové, navíc soupeřící nelítostně mezi sebou navzájem, by chtěli zahrnout do svých nákladů rizika pandemií, smrt vůbec. Nemohou přijmout jednoduché východisko: zdraví všech závisí na zdraví každého. Všichni jsme propojeni ve vzájemně závislém vztahu. A tato pandemie není v žádném případě posledním *velkým morem*, který by se nemohl za několik let vrátit, ale naopak: klimatické změny slibují množení tropických pandemií. Další koronaviry přijdou.

Bez účinných služeb veřejného zdravotnictví, které se bude zajímat o každého, budoucí ekonomiky nepřežijí. Zvyšovat *konkurenceschopnost výrobního systému*, je-li chápán jako proces, který je ponechán sám sobě, bez ohledu na zdraví jako prioritní *veřejné dobro*, je mimořádně rizikové. V čem toto riziko spočívá, odhalila pandemie: Proces založený výlučně na předpokladu stálého ekonomického růstu (bohatství chápaného jako spotřebu) je snadno napadnutelný sociální a duchovní destrukcí: izolací, fragmentací a strachem. Zbavuje člověka vztahů a činí ze života něco nelidského, masku.

Zpracováno dle: Gaël Giraud SJ, Per ripartire dopo l'emergenza Covid-19, in <https://www.laciviltacattolica.it/articolo/per-ripartire-dopo-lemergenza-covid-19>;

N. M. Ferguson – D. Laydon et Al., «Impact of non-pharmaceutical interventions (NPIs) to reduce COVID-19 mortality and healthcare demand» (<https://doi.org/10.25561/77482>), Londra, Imperial College, 16 marzo 2020.